

Сидоренко В. Науково-методична діяльність учителя української мови та літератури / В.В. Сидоренко // Школа. – 2012. – № 7(79) – липень. – С. 15-17.

*Основне для вчителя-словесника – не вичерпати себе, не залишитись на одному рівні, не відстати від вимог сучасності.
Н.Й. Волошина*

Науково-методична діяльність як продуктивна форма розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури

Вікторія Сидоренко, кандидат філологічних наук, доцент

У статті розглянуто традиційні та інноваційні форми розвитку професіоналізму і педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломному освітньому просторі. Описано науково-методичні заходи післякурсного періоду, нестандартні форми методичної роботи, визначено зміст і форми адресної допомоги в межах циклової методичної комісії (об'єднання) учителів української мови і літератури. Звернено увагу на майстер-клас як ефективну форму науково-методичної діяльності щодо узагальнення і поширення передового перспективного педагогічного досвіду.

Даючи влучні характеристики вчителя-майстра, професіонала, сучасні дослідники акцентують увагу на найголовнішій із них – умінні педагога постійно розвиватися та неперервно вдосконалюватись. Найбільших можливостей для перенесення компетентісного досвіду в практичну площину, застосування набутих під час курсової підготовки умінь і навичок, вироблення авторських теорій та індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, повнішої самореалізації надає вчителю-словеснику *післякурсний період*. Формами професійного розвитку і вдосконалення педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури на цьому етапі виступають мотиваційно-планувальна, дослідницько-пошукова, практично-експериментальна, кооперативна, науково-методична, контрольньо-оцінювальна, психолого-мотиваційна діяльність. Відповідно до окреслених форм професійного розвитку вчитель-словесник вдосконалює такі **операційні навички й діяльнісні компетенції**, як *досліджувати,*

модельовати, апробувати, експериментувати, створювати, планувати, мотивувати, співпрацювати, рефлексувати, управляти, супроводжувати тощо, кореляційно виконуючи в умовах оновленої мовно-літературної парадигми функційні ролі дослідника, експериментатора, стратега, методиста, творця, менеджера освіти, фасилітатора, психолога.

Грунтовніше розглянемо діяльнісні вектори вчителя української мови і літератури щодо розвитку педагогічної майстерності на післякурсому етапі шляхом творчої реалізації традиційних та інноваційних форм науково-методичної діяльності .

Науково-методична діяльність – це цілісна, систематична робота педагогічних кадрів, спрямована на неперервне підвищення їх науково-теоретичного, професійно-творчого, загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки, професійної майстерності та педагогічної техніки у міжкурсний період, формування стійких професійних цінностей і поглядів, удосконалення навчально-виховного процесу (Ю.І. Завалевський [1, с. 82-83], В.М. Лизинський [2, с. 6-7], К.М. Старченко, В.І. Пуцов, Г.М. Литвиненко [6, с. 120]). Науково-методична діяльність сприяє практичній реалізації досягнень науки і практики, інноваційних освітніх технологій, методів і прийомів, елементів перспективного педагогічного досвіду. Її форми розглядають за *рівнем новизни* (традиційні та інноваційні), *диференціації* (індивідуальні, групові, кооперативні, колективні, масові), *спрямованості на кінцевий результат* (теоретичні, науково-практичні, практико зорієнтовані), *прояву творчої позиції словесника-україніста* (інтерактивні, творчі та комунікативні), *рівня організації і реалізації* (шкільні, міжшкільні, районні, обласні).

Система науково-методичної роботи уможлиблює стимулювання цілеспрямованого неперервного вдосконалення педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури, розвитку творчої ініціативи, підготовку компетентного фахівця з інноваційним мисленням, яскравої

творчої індивідуальності, майстра, здатного до нестандартних рішень, готового до роботи в сучасних соціокультурних умовах.

Підвищити методичну й методологічну компетентність словесників передусім допомагає його активна участь у **науково-методичних заходах післякурсого періоду**, зокрема методичних турнірах, методичних КВК, аукціонах творчих ідей, ярмарках педагогічної творчості, методичних діалогах, постійно діючих семінарах для вчителів української мови і літератури, Школі педагогічної майстерності, методичних мостах, естафетах, методичних дебатах, фестивалях, панорамах, презентаціях, круглих столах, творчих дискусіях, ділових і рольових іграх, навчальних, педагогічних чи психологічних тренінгах, «Гайд-парках», чатах, форумах, фестивалях молодих педагогів, педагогічних консилиумах, панорамах педагогічного досвіду, клубі творчих педагогів, педагогічних гостинах, творчих салонах, майстернях педагогічного досвіду, освітянських вечорах, ігровому конструюванні, психолого-педагогічному брейнстормінгу тощо.

Професійна педагогічна діяльність у своїх вищих творчих проявах близька до мистецтва, тому розвиток професіоналізму може відбуватися в характерних для нього образотворчому, театральному та кінематографічному різновидах. Такими нестандартними формами методичної роботи, що спрямовані на максимальну активізацію практичної діяльності вчителя української мови і літератури є Школа передового перспективного досвіду, педагогічна студія, педагогічне ательє (майстерня), творчий салон. Представити концептуальні ідеї авторської педагогічної системи, вироблений перспективний педагогічний досвід під час атестації видається можливим з використанням таких *нестандартних форм методичної роботи*, як-от: захист «Портфоліо успіху», дефіле нестандартних уроків, методичний бенефіс, художньо-педагогічний етюд з різними видами інтермецо, методична мозаїка, педрада-творчий звіт, педагогічна виставка «Я атестуюсь», оформлення панно «Золотий розсип цікавих педагогічних ідей»,

тиждень авторських уроків, вернісаж факультативних занять та спецкурсів, прем'єра творчого пошуку, захист кейса самоосвітньої роботи тощо.

Основною організаційною колективною формою науково-методичної роботи, що сприяє підвищенню рівня методичної і професійної майстерності, є *циклова методична комісія (об'єднання) учителів української мови і літератури*. На засіданнях цього структурного підрозділу методичної діяльності відбувається багатопланова й різноаспектна за змістом і формами робота:

- ознайомлення вчителів-словесників з оновленим програмовим і навчально-методичним забезпеченням з української мови і літератури залежно від профілю навчання та рівнів (стандарту, академічного, профільного), принципами організації допрофільного і профільного навчання, видами (поточне, тематичне, семестрове, річне, державна підсумкова атестація, ЗНО) і критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів, методичними рекомендаціями щодо вивчення української мови і літератури в загальноосвітніх навчальних закладах, вимогами до заповнення шкільної документації, зокрема сторінок класного журналу;

- випереджальний розгляд методики, методології і технологічних аспектів сучасного особистісно зорієнтованого й компетентнісного уроку, вивчення найскладніших розділів програм, популяризація здобутків національної і регіональної освіти, ефективних педагогічних ідей, технологій, методик навчання і виховання, трансформація в педагогічну практику передового перспективного досвіду вчителів-словесників навчального закладу (району, міста, області);

- розробка навчально-методичного забезпечення викладання предмета, підготовка учнів до участі в мовно-літературних конкурсах та олімпіадах;

- систематичний моніторинг якості мовно-літературної освіти (*предметний моніторинг*, який полягає у відстеженні відповідності освітнього рівня школярів вимогам Держстандарту, чинних програм з української мови і літератури, та *проблемний*, пов'язаний з окремими

аспектами модернізації освітньої системи в контексті регіональних програм за напрямками підвищення рівня навчальних досягнень учнів на основі самоосвітньої діяльності, розвитку творчих здібностей, здоров'язберезувальної функції освіти тощо).

Протягом усього післякурсного періоду вчитель української мови і літератури відвідує відкриті уроки, позакласні заходи, майстер-класи наставників, учителів-методистів, колег циклової комісії (методичного об'єднання), керівників загальноосвітніх навчальних закладів, знайомиться з новаторськими пошуками, робить аналіз і самоаналіз уроків, створює власну базу кращих сценаріїв уроків, цікавих прийомів, знахідок, ефективних інноваційних форм і методів, розробляє засоби наочності й дидактичні матеріали, здійснює інформаційно-комунікаційний супровід навчально-виховного процесу. Набутий професійний досвід дозволяє вчителю-словеснику *здійснювати творчу реалізацію чинних програм з української мови і літератури, вносити логічні зміни і доповнення, перерозподіл годин, урахуваючи конкретні умови*. Так, зокрема, виходячи із читацьких інтересів учнів, рівня їхньої підготовки та стану навчально-виховного забезпечення, учитель-словесник може обирати текстуальне чи оглядове вивчення творів української літератури. З метою популяризації виробленого протягом міжквартального періоду інноваційного досвіду, підвищення фахово-професійного та індивідуально-особистісного рівня вчитель-словесник бере участь у конкурсах фахової майстерності, що проводяться центральними органами виконавчої влади («Учитель року», «Кращий працівник року», Фестиваль педагогічних ідей і знахідок, форум «Педагогічний талант» тощо).

Ефективною формою науково-методичної діяльності щодо узагальнення і поширення передового перспективного педагогічного досвіду є **майстер-клас**. Недаремно В.О. Сухомлинський [7, с. 135-137] вважав, що вдосконалення педагогічної майстерності передусім відбувається через творче запозичення педагогічного досвіду інших педагогів: «Запозичення найкращого досвіду – це не механічне перенесення окремих методів і

способів у свою роботу, а перенесення ідеї. Щоб навчатися в кращих майстрів, треба в чомусь переконатися» [7, с. 136]. Осмислення досвіду вчителя-майстра, на думку українського дослідника, допомагає простежити взаємозв'язки у власній практиці, є поштовхом для народження власних педагогічних ідей.

Учитель української мови і літератури, який досяг високого рівня професіоналізму, педагогічної техніки й творчої активності, виробив індивідуальний стиль педагогічної діяльності, навчально-виховні завдання вирішує на принципово новій основі, що вирізняється оригінальністю і результативністю, виносить на загальне і публічно презентує авторську методичну систему чи персонал-технологію (адаптовану, індивідуальну чи авторську). Персонал-технологію доцільно розцінювати як один із варіантів модифікаційної моделі реалізації нової чи інноваційної технології, персоналізованої в процесі її застосування на практиці, що відбиває індивідуально-виконавську майстерність учителя. Словесник-майстер безпосередньо демонструє вироблену систему педагогічних дій, що виходять за межі стандарту та пов'язані із засвоєнням учнями метакомпетентностей, предметних компетентностей і компетенцій з української мови і/або літератури, організацією суб'єкт-суб'єктного формату взаємодії, відпрацьовує способи продуктивної діяльності, ділиться секретами, родзинками свого інноваційного педагогічного досвіду, представляє оригінальні форми, методи, прийоми ефективної навчальної і комунікативної взаємодії з учнями. Варто зазначити, що досвід словесника-майстра характеризується *системністю, ексклюзивністю, оригінальністю, концептуальністю, інноваційністю, вивіреністю до рівня технологічно послідовного алгоритму педагогічних дій, ефективністю.*

Під час проведення майстер-класу вчитель української мови і літератури виконує інноваційні ролі **андрагога, консультанта, методиста, фасилітатора, імпровізатора, наставника, тренера, тьютора** тощо. Учасники майстер-класу, зокрема колеги-предметники, представники

методичного об'єднання (циклової комісії) учителів-словесників, слухачі курсів підвищення кваліфікації, конкурсант (якщо мова йде про фаховий конкурс) тощо, опановують творчу лабораторію вчителя-майстра та технології її створення, наслідують високу культуру мовлення і мислення, отримують досвід підготовки до проектування адаптивного освітнього середовища, оволодівають основами методичного мистецтва, інноваційними способами розв'язання навчально-виховних завдань.

Варто зазначити, що за умови цілковитої відтворюваності педагогічних дій і продуктивних способів словесника-майстра вони можуть не дати такого високого результату в професійній діяльності інших учителів-предметників, оскільки авторську систему майстра треба адаптувати до конкретних обставин, ураховуючи індивідуальний стиль роботи педагога, здатність до педагогічної імпровізації, психофізіологічні характеристики (тип темпераменту, голос, стиль діяльності і спілкування, комунікативну культуру, ораторське мистецтво) тощо. Крім того, у випадку дії за зразком професійна діяльність здійснюється лише на репродуктивному рівні. Тому креативні якості словесника-майстра, його оригінальний світогляд, унікальність способів навчальної взаємодії з учнями, прагнення до особистісного творчого самовираження не дозволяють копіювання чужих педагогічних дій і методичних зразків, не допускають шаблонності, стереотипності і трафаретності. Безперечно, певні елементи педагогічної майстерності вчителя-професіонала знаходять подальшу реалізацію в навчально-виховному процесі інших учителів-словесників, оскільки збагачують методичний арсенал ефективними формами і методами роботи, слугують своєрідним еталоном для вироблення власної системи дій, педагогічного почерку. Цілковиту слушність із цього приводу має думка В.А. Міжерикова і Т.А. Юзефавичус [3, с. 152], що досвід здійснення діяльності за зразком повинен доповнюватися досвідом в реальній мінливій ситуації і досвідом творчої діяльності.

Отже, професійна діяльність учителя української мови і літератури в контексті оновленої мовно-літературної парадигми передбачає процес неперервного пошуку власного професійного почерку, способів підвищення якості освітніх послуг, поступового вироблення ексклюзивної педагогічної системи. У сучасному післядипломному просторі вчителю-словеснику важливо навчитись планувати та зреалізовувати індивідуальні траєкторії формування і вдосконалення педагогічної майстерності, робити конкретні кроки, що допоможуть проторувати неповторний шлях на педагогічній ниві, перейти від позиції репродуктора до професіонала, творця, експериментатора, генератора освітніх ініціатив та технологій. Підвищення рівня професійної компетентності і майстерності – це процес і результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісної активної позиції вчителя-словесника протягом усього міжтестастаційного циклу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завалевський, Ю.І. Конкурентоспроможний вчитель: теорія і практика : навч. посіб. [Текст] / Юрій Іванович Завалевський. – Чернівці: Букрек, 2010. – 216 с.
2. Лизинский В.М. О методической работе в школе [Текст] / В.М. Лизинский. – М.: Педагогический поиск, 2001. – 160 с
3. Мижериков В.А. Введение в педагогическую деятельность : уч. пособ. для студ. пед. уч. заведений [Текст] / Василий Андреевич Мижериков, Татьяна Анатольевна Юзефовичус. – М.: Педагогическое общество России, 2005. – 352 с. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів. – К.: Рад. шк., 1988. – 304 с.
4. Сидоренко В.В. Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : навчальний посібник : У 3 ч. [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2010. Ч I: 226 с.; Ч II: Щоденник курсового періоду. – 44 с.; Ч III: Щоденник міжкурсного періоду. – 36 с.
5. Сидоренко В.В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання : навчально-методичний посібник [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2008. – 193 с.
6. Старченко К.М., В.І. Пуцов та ін. Управління інноваційним розвитком районного (міського) методичного кабінету : наук.-метод. посіб. / Костянтин Михайлович Старченко, Володимир Іванович Пуцов, Юрій Іванович Завалевський, Григорій Миколайович Литвиненко. – Чернівці: Букрек, 2010. – 344 с.
7. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1988. – 304 с.